

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗИ БАШТАННИЦТВА В УКРАЇНІ

ВОЖЕГОВА Р.А. – доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України

orcid.org/0000-0002-3895-5633

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

ШАБЛЯ О.С. – кандидат економічних наук

orcid.org/0000-0002-2669-0711

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

КНИШ В.І. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-1598-6867

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

КОСЕНКО Н.П. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-0877-6116

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

КОКОЙКО В.В. – кандидат сільськогосподарських наук

orcid.org/0000-0002-2528-7920

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства Національної академії аграрних наук України

Постановка проблеми. Баштанництво є однією з провідних галузей сільського господарства Півдня України де існують найбільш сприятливі природні умови для вирощування баштанних культур. Оптимальне співвідношення теплових та інсоляційних ресурсів, а також ґрунтів піщаного та зв'язано-піщаного гранулометричного складу, стали головною передумовою отримання баштанної продукції високої якості [1].

Результатами військової агресії російської федерації, є не лише людські втрати, а й шалені збитки для економіки держави та агропромислового сектору в цілому. Зокрема знищення посівів сільськогосподарських культур, техніки, будівель, забруднення земель та вибухонебезпечними предметами тощо.

Вторгнення росії в Україну створює великі ризики для сільськогосподарського виробництва. Ситуацію для аграріїв ускладнюють бойові дії, заміновані поля і дороги, нестачею паливо-мастильних матеріалів, робочої сили, тощо. Проте експерти говорять і про інший бік війни, а саме – можливий дефіцит баштанної продукції, що вирощують господарства на півдні України. Проблеми, пов'язані з війною, не минули галузь баштанництва. Основною з них, на думку експертів Українського клубу аграрного бізнесу (УКАБ) – скорочення посівних площ під цими культурами через тимчасову окупацію росіянами частини Херсонської, Запорізької, Донецької і Луганської областей [2].

До основних проблем, які гальмують подальший розвиток галузі баштанництва, окрім військових дій в зоні товарного їх виробництва, слід віднести також: недостатній розвиток логістики, кооперативних об'єднань виробників, що зумовлює низьку товарність промислового виробництва та їх стихійний продаж; занепад

насінництва, тощо. Таким чином, дослідження поточної ситуації, яка склалася в галузі, та прогноз подальшого її розвитку є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своє бачення моделей сільськогосподарського розвитку України висвітлено у працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема науковців: ННЦ «Інститут аграрної економіки НААН» [3], Інституту громадянського суспільства [4], Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління [5] інші окремі науковці [6, 7], Аграрний союз України [8], Асоціація фермерів і землевласників України тощо. Проте, всі ці дискусії на теперішній час не в змозі забезпечити суттєвих зрушень, оскільки вони не передбачали розвиток галузей сільського господарства під час війни в Україні та спричиненими нею проблемами розвитку економіки в цілому.

Так, наприклад, до 2022 року Південний регіон України був лідером із виробництва баштанних культур, частка якого у загальному виробництві становить понад 50%, де збиралося більше 270 тис. тонн плодів із площі 32,7 тис. га. Найбільшим виробником була Херсонська область, з показником 190 тис. тонн, що складає 70% від валового виробництва у південному регіоні, Запорізька область – 35 тис. тонн, Одеська – 30 тис. тонн, Миколаївська – 27,5 тис. тонн [9].

Останніми роками на розвиток галузі баштанництва в Україні досить значний і непередбачуваний вплив мають кліматичні зміни. Зокрема, внаслідок підвищення середньорічної температури, нерівномірного розподілу опадів та окремих негативних наслідків дії інших аномальних погодних явищ відбувається поступове переміщення зони товарного баштанництва з Південного в Центральний та Східний регіони України.

На думку багатьох українських учених, у зв'язку з потеплінням клімату, Україні загрожує процес опустелювання, передусім погіршення вологозабезпеченості агроценозів і висихання степової зони [10; 11; 12; 13; 14]. Однак питання адаптації виробництва баштанних культур в інших регіонах України є одним зі стратегічних завдань забезпечення його сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності продукції.

Життя країни в умовах війни потребує швидких заходів реагування науки, органів влади, щодо прийняття законів в умовах російської агресії. Тому, наразі актуальним залишається питання забезпечення надійності та ефективності функціонування економічної системи України, сталого розвитку регіонів на базі інноваційних рішень, забезпечення продовольчої безпеки країни, повноцінного харчування, особливо у умовах воєнного стану [15]. Успішне вирішення цих проблем забезпечить вітчизняному виробнику баштанної продукції гідне місце як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан та проблеми галузі баштанництва та здійснити короткотерміновий прогноз розвитку в Україні.

Матеріали та методика досліджень. У статті застосовано сукупність загальнонаукових методів і підходів емпіричного та теоретичного пізнання: абстрактно-логічний, системного підходу, статистичний, монографічний, графічний, комплексного аналізу, узагальнення. Науково-інформаційним підґрунтям проведеного дослідження стали праці вітчизняних вчених та матеріали Державного комітету статистики України та Міністерства аграрної політики України.

Для виявлення коефіцієнтів територіальної локалізації районів вирощування баштанних культур в Україні нами використано формулу [16]:

$$K_{тл} = \frac{DO}{DU},$$

де $K_{тл}$ – коефіцієнт територіальної локалізації;

DO – частка баштанних культур в адміністративних межах області, у %;

DU – відповідний показник по Україні, у %.

Результати досліджень. За даними ФАО Україна входить у десятку провідних виробників сільськогосподарської продукції у світі за показниками валового виробництва продукції та визнана перспективним світовим донором продовольства.

Баштанництво є і залишається специфічною галуззю, яка має такі особливості, як сезонний характер виробництва, ускладнена механізація окремих виробничих процесів, що вимагає значних затрат ручної праці, потреба в працівниках певної кваліфікації та відповідній техніці, що зумовлює високі витрати виробництва. Довоєнний розвиток галузі в Україні відбувався, головним чином, за рахунок внутрішньої мотивації товаровиробників. Основне джерело фінансування господарської діяльності – власні кошти суб'єктів господарювання. За останні п'ять років у галузі баштанництва відбувалися позитивні зміни, які забезпечували виробництво і постачання баштанних культур у достатній кількості та у широкому асортименті (рис. 1).

Так за останні 5 довоєнних років посівні площі під баштанними культурами в Україні зменшилися на 11% і у 2021 році становили 61,8 тис.га, проте валове виробництво збільшилося в порівнянні з 2017 роком на 15% і було на рівні 500,0 тис. тонн.

Зміна погодних умов, що призводить до зміни клімату, загрожує продуктивності сільського господарства через режими високих і низьких температур і збільшення нерівномірності опадів. Зміна клімату та його мінливість створюють основні проблеми, що впливають на продуктивність сільського господарства, включно з баштанними культурами. Скорочення виробництва овоче-баштанних, особливо в Південному регіоні спричинено зменшенням періоду вегетації рослин, та має негативний вплив на ріст, розвиток рослин і продуктивність, зокрема через термінальний тепловий стрес та недостатню вологозабезпеченість. Виклики для товаровиробників в умовах сьогодення полягають у тому, щоб забезпечити стабільність вирощування і конкурентоспроможність продукції, досягти рентабельного її виробництва, задовольнити зростаючі потреби споживачів в умовах зменшення площі вирощування та загрози зміни клімату.

Починаючи із 1991 року кожне наступне десятиріччя було теплішим за попереднє. Так у період 1991–2000 років – на 0,5°C, 2001–2010 років – на 1,2°C, 2011–2020 років – на 1,9°C. Підвищення температури на 1°C зсуває межу агрокліматичних зон в середньому на 100 км на північ. В останнє десятиліття температура зросла майже на 2°C. Таким чином межа кліматичних

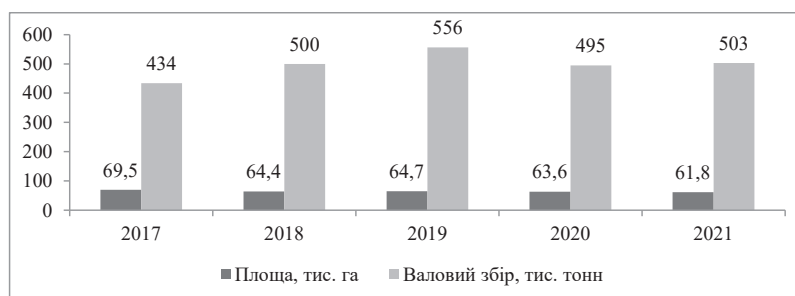

Рис. 1. Динаміка виробництва баштанних культур в Україні у довоєнний період

Джерело: Складено за даними [17]

зон змістилася на цілих 200 км [14]. Підвищення температури повітря призводить до збільшення площ території недостатнього зволоження та зменшує кількість ефективних опадів, які є лімітуючим фактором родючості ґрунтів та врожайності сільськогосподарських культур. Баштанні культури, як і інші сільськогосподарські культури, чутливі до мінливості клімату, зокрема до екстремальних умов навколишнього середовища.

Аналіз показників виробництва баштаної продукції в Україні у довоєнний період свідчить, що в останні п'ять років відбувається процес переміщення товарного виробництва з Південного регіону у Центральний, Північний та Західний. Так, посівні площі баштанних культур на Херсонщині зменшилися з 28,0 тис. га (2011 рік) до 22,5 тис. га (2021 рік), або на 20%, а у Полтавській, Кіровоградській, Черкаській та Дніпропетровській областях, навпаки – збільшилися у 3–5 разів, Київській, Чернігівській – у 2 рази. Це у першу чергу пов'язано з глобальними змінами клімату у світі і територія України не є винятком. Як наслідок відбулося зміщення агроєкологічних зон вирощування цих культур з Півдня на Північ, тому стала можливість вирощувати баштанні у цих регіонах України, які для них не є традиційними.

Війна впливає не лише на продовольчу безпеку в Україні і світі, а й на екологічне становище та спільне світове майбутнє. За останні роки відбулись значні антропогенні зміни у агроландшафтах та природних екосистемах України. Війна росії проти України призвела до масштабного та тривалого руйнування навколишнього середовища, включно з екосистемою ґрунтів. Заміновані території, вирви від обстрілів, зсуви, знищена військова техніка на полях – усі ці явища є ознаками серйозних порушень ґрунтового покриву з руйнівними наслідками для родючості ґрунтів нашої держави та здоров'я людей [18]. Як наслідок, баштанні культури з традиційних регіонів вирощування, стали недоступними для вітчизняних споживачів. Проте особливістю баштанного сезону 2022–2023 рр. є активізація господарств, котрі раніше не вирощували ці культури. Варто

зазначити, що цей процес проходить навіть в нетипових для вирощування баштанних культур регіонах, наприклад, в центральній та західній Україні (рис. 2).

Досліджуючи динаміку виробництва баштанних культур в розрізі регіонів України, встановлено, що внаслідок військових дій в Південному та Східному регіонах України відбулося зменшення валового збору культури у 2022 році на 202,5 тис. тонн або на 78,4% та на 24,3 тис. тонн або на 30,1% відповідно у порівнянні з 2020 роком. Проте у Центральному та Західному регіонах – виробництво баштанних збільшилося майже у 2 рази. Зокрема виробництво баштанних збільшилося у Полтавській, Кіровоградській та Дніпропетровській областях, а також у Рівненській та Закарпатській областях.

У процесі дослідження, встановлено, що у 2021 році на вирощуванні баштанних культур спеціалізувалось 5 областей України, а в 2023 році – 7 регіонів. Так, станом на 2021 рік, нами було проведено таке групування областей України на вирощуванні баштанних: Ктл > 1: Херсонська, Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Черкаська області. Не зважаючи на те, що до 2023 року більше ніж у 2 рази зменшилися посівна площа культури, проте збільшилася кількість, районів спеціалізації на їх вирощуванні: Ктл > 1: Миколаївська, Одеська, Дніпропетровська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Харківська області (рис. 3).

Через втрачений врожай на Херсонщині аграрії масово почали вирощувати кавуни у не зовсім типових для цієї ягоди регіонах – на Вінниччині, Черкащині, Тернопільщині, Рівненщині. Так у 2023 році нові плантації висадили у Кіровоградській, Черкаській, Полтавській та Рівненських областях. Однак, враховуючи загальну частину обсягів виробництва, яку займала Херсонщина, виділити під виробництво кавуна додатково 20 тис. га доволі складно. Передусім слід розуміти, що виробництво цих культур потребує значних трудових витрат, якщо підготовку ґрунту і посів проводять механізованим способом, то догляд за посівами і збір врожаю – лише

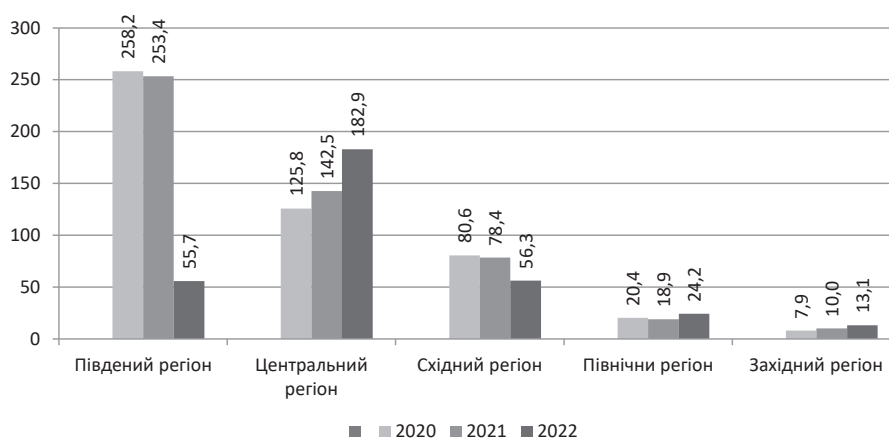

Рис. 2. Виробництво баштанних продовольчих культур по всім категоріям господарств в Україні у 2020–2022 рр., тис. тонн

Побудовано авторами за [17, 19]

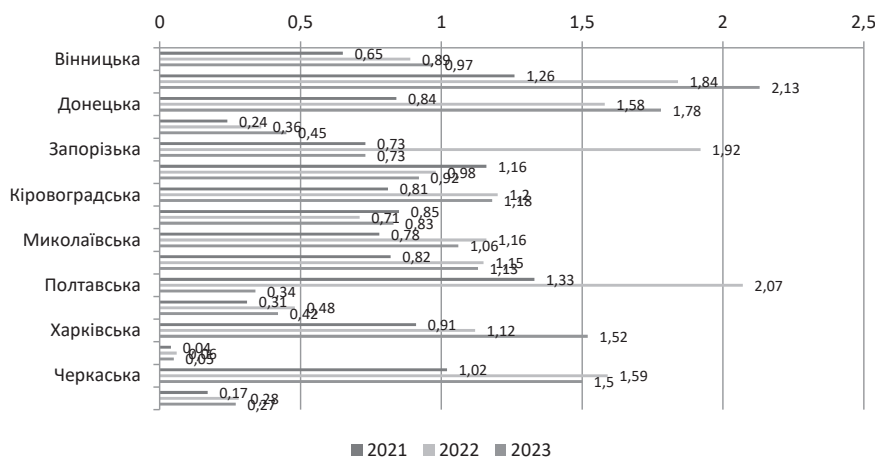

Рис. 3. Коефіцієнт територіальної локації посівних площ баштаних продовольчих культур по всім категоріям господарств в розрізі адміністративних одиниць України за 2021–2023 рр.

Побудовано авторами за [17, 19]

вручну, а це потребує значного фінансового ресурсу. Як результат, з самого початку сезону 2023 року, Україна залежна від імпортих кавунів та динь. Крім того, українські виробники в наступному 2024–2025 роках не покриють попит на баштанні культури зі сторони споживачів, навіть в умовах, коли з України виїхало більше ніж 7 млн. людей, серед яких жінки та діти, котрі є головними споживачами кавунів та динь.

Застосувавши метод апроксимації та згладжування побудовано короткотерміновий прогноз розвитку галузі баштанництва в Україні, який свідчить, що з достовірністю 78% можна стверджувати наступне: поки в Україні тривають бойові дії на внутрішньому ринку України продовжуватиме домінувати саме імпортна баштанна продукція, а збільшення посівних площ в інших регіонах України у найкоротшій перспективі не зможе подолати дефіцит цих культур, який виник через катастрофічну ситуацію на Півдні та Сході нашої держави (рис. 4).

До факторів, які можуть позитивно вплинути на розвиток галузі баштанництва в Україні, можна зарахувати вдале географічне розташування країни, відсутність втручання держави у формування цін на продукцію,

помірна ціна на робочу силу і природні ресурси. Проте на цьому шляху поки що багато перешкод: відсутність доступу до крупних оптових ринків, повних циклів післязбиральної доробки, кооперації для організації логістики і багатьох інших складників виробництва й маркетингу.

Для стабільного виробництва продукції товаровиробникам Центрального та Північного регіонів України слід прийняти такі стратегії, які дозволять впроваджувати зонально-адаптовані рішення при виробництві баштаних культур. Це дозволить вирішити питання економічної самостійності окремих регіонів, продовольчої безпеки громад, підвищити рівень координації системи дій органів управління, суб'єктів господарювання, науковців та інвесторів на засадах сталого розвитку в умовах військової агресії та післявоєнного відновлення країни. Завдання сталого розвитку та інноваційно-інвестиційного забезпечення вирішить проблему забезпечення здоров'я нації та продовольчої і національної безпеки, зменшення імпортозалежності та укріплення євроінтеграційної політики України та виступити в якості гаранта продовольчої

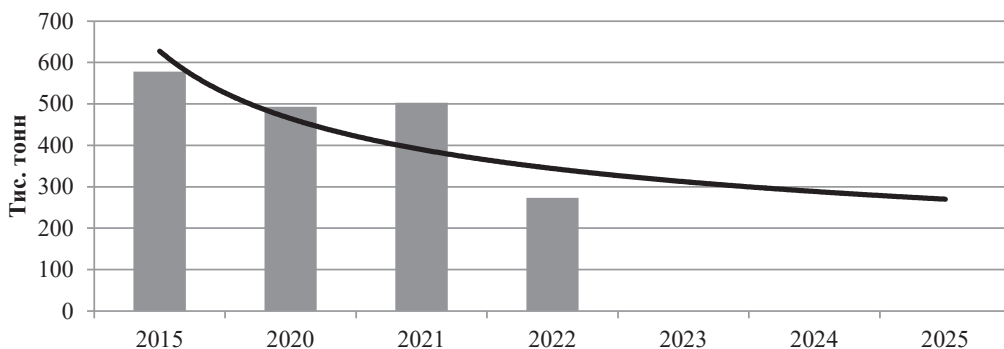

Рис. 4. Прогноз розвитку галузі баштанництва в Україні на 2023–2025 рр.

Власні розрахунки авторів

безпеки країни та збереження здоров'я майбутніх поколінь.

Висновки. У довоєнні роки частка посівних площ товарного баштанництва у структурі посівних площ України варіювалася в межах 0,2–0,3%, у розрізі областей даний показник становив відповідно: найвище значення – Херсонська (1,5%), Полтавська (0,29%), Дніпропетровська (0,27%), Черкаська (0,22%); найменше значення – західні регіони України, де традиційно не займаються промисловим виробництвом баштанних культур.

Встановлено, що у 2021 році на вирощуванні баштанних культур спеціалізувалось 5 областей України, а в 2023 році – 7 регіонів. Так, станом на 2021 рік, нами було проведено таке групування областей України на вирощуванні баштанних: Ктл > 1: Херсонська, Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Черкаська області. Не зважаючи на те, що до 2023 року більше ніж у 2 рази зменшилися посівна площа культури, проте збільшилася кількість, районів спеціалізації на їх вирощуванні: Ктл > 1: Миколаївська, Одеська, Дніпропетровська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Харківська області.

Метод апроксимації та згладжування засвідчив, що поки в Україні тривають бойові дії на внутрішньому ринку України продовжуватимуть домінувати саме імпортні баштанні, а збільшення посівних площ в інших регіонах України у найкоротшій перспективі не зможе подолати дефіцит цих культур, який виник через катастрофічну ситуацію на Півдні та Сході нашої держави.

Для стабільного виробництва продукції товаровиробникам Центрального та Північного регіонів України слід прийняти такі стратегії, які дозволять впроваджувати зонально-адаптовані рішення при виробництві баштанних культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гамаюнова В. В., Філіп'єв І. Д., Сидякіна О. В. Сучасний стан та проблеми родючості ґрунтів південного регіону України. *Таврійський науковий вісник*. 2005. Вип. 40. С. 130–135.
2. Литвин С. О. Як окупація Херсона змінить ціни на овочі та фрукти <https://agreview.com/content/yak-okupacziya-hersona-zminyt-cziny-na-ovochi-ta-frukty> (дата звернення: 15.09.2023).
3. Загурський О. М. Аналіз інституціонального устрою аграрного сектора економіки України. *Економіка. Управління. Інновації*. Серія : Економічні науки. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_41 (дата звернення: 16.09.2023).
4. Обіг земель сільськогосподарського призначення в селозберігаючій моделі аграрного устрою України : наук. доп. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 128 с.
5. Oksana Butrym, Dmytro Zaruba, Tetiana Yehorova, Ludmyla Hranovska, Oleksander Shablia. Improvement of the fiscal toolkit for agricultural land use regulation on the low-carbon development basis. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol. 9 No. 4. p. 141-167. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.04.07>.
6. Пропозиції Аграрного союзу України до Програми розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. URL: <http://minagro.gov.ua/node/10516> (дата звернення: 16.09.2023).

minagro.gov.ua/node/10516 (дата звернення: 16.09.2023).

7. Ткачук А. Розвиток сільських територій в умовах змін. Презентація конференції «Розвиток сільських територій в умовах змін», м. Київ, 19 квіт. 2016 р. URL: <https://www.csi.org.ua/> (дата звернення: 17.09.2023).
8. Українська модель аграрного розвитку та її соціо-економічна переорієнтація : наук. доп. / О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуроров та ін. ; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи. Київ : НАН України, Ін-т екон. та прогноз., 2012. 56 с.
9. Лимар В. А., Шашкова Н. І., Шабля О. С., Холодняк О. Г. Шляхи інноваційного розвитку галузі баштанництва на півдні України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2020. Вип. 38. С. 18–24.
10. Адаменко Т. В. Кліматичні умови України та можливі наслідки потепління клімату. *Агроном*. 2007. № 1. С. 8–9.
11. Барабаш М. О., Кульбіда М. В., Корж Т. І. Зміна глобального клімату і проблема опустелювання України. *Наукові записки Тернопільського ДГП*. 2004. № 2. С. 82–88.
12. Панасюк Б. Я. Кліматичні процеси і сільське господарство. *Вісник аграрної науки*. 2017. № 5. С. 68–72.
13. Сайко В. Ф. Землеробство в контексті змін клімату. *Збірник наукових праць Національного наукового центру «Інститут землеробства УААН»*. Київ : ВД «ЕКМСУ», 2008. Спецвипуск. С. 3–14.
14. Вожегова Р. А., Нетіс І. Т., Онуфран Л. І., Сахацький Г. І., Шарата Н. Г. Зміна клімату та аридизація Південного Степу України. *Аграрні інновації*. 2021. №7. С. 16-20.
15. Шабля О. С., Рудь В. П., Косенко Н. П. Стан та перспективи розвитку галузі овочівництва в умовах війни. *Аграрні інновації*. 2023. № 18. С. 136-142.
16. Мельниченко С. Г., Богадзьорова Л. М., Маркелюк А. В. Просторово-часові зміни у вирощуванні зернових та зерновобобових культур на Херсонщині. *Людина та довкілля. Проблемне екологія*. 2021. №35. С. 140–150.
17. Статистичний збірник «Рослинництво України за 2021 рік» <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2023).
18. Аверчев О. В., Нікітенко М. П., Йосипенко І. В. Вплив воєнних дій на екологізацію агровиробництва у Херсонській області. *Таврійський науковий вісник*. 2023. Вип. 130. С. 3-10. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/130_2023/1.pdf (дата звернення: 22.09.2023).
19. Статистичний збірник «Рослинництво України за 2022 рік» <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2023).

REFERENCES:

1. Gamayunova, V.V., Filip'ev, I.D., & Sidiyakina, O.V. (2005). Suchasnyi stan ta problemy rodiuchosti gruntiv pivdennoho rehionu Ukrainy [The current state and problems of soil fertility in the southern region of Ukraine]. *Tavriiskiyi naukoviyi visnyk – Taurian Scientific Herald*, 40, 130-135 [in Ukrainian].
2. Lytvyn, S.O. (2022). Yak okupatsiia Khersona zminyt tsiny na ovochi ta frukty [How the occupation of Kherson will change the prices of vegetables and fruits]. URL: <https://agreview.com/content/yak-okupacziya-hersona-zminyt-cziny-na-ovochi-ta-frukty> [in Ukrainian].

3. Zahurskyi, O.M. (2014). Analiz instytutsionalnogo ustroiu ahrarynogo sektora ekonomiky Ukrainy [Analysis of the institutional structure of the agricultural sector of Ukraine's economy]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriya: Ekonomichni nauky – Economy. Management. Innovations. Series: Economic sciences, 1*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_41 [In Ukrainian].
  4. Zhuk, V.M. (2017). *Obih zemel v selozberhaiuchii modeli ahrarynogo ustroiu Ukrainy [Circulation of agricultural land in the village-preserving model of the agrarian system of Ukraine]*. Kyiv: NNTs «Instytut ahrarynoi ekonomiky» [In Ukrainian].
  5. Butrym, O., Zaruba, D., Yehorova, T., Hranovska, L., & Shablia, O., (2023). Improvement of the fiscal toolkit for agricultural land use regulation on the low-carbon development basis. *Agricultural and Resource Economics, 9, 4, 141-167*. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.04.07> [in Ukrainian].
  6. *Propozytsii Ahrarynoi soiuzu Ukrainy do Prohramy rozvytku ahrarynogo sektora ekonomiky Ukrainy na period do 2020 roku [Proposals of the Agrarian Union of Ukraine to the Program of development of the agricultural sector of the economy of Ukraine for the period up to 2020]*. URL: <http://minagro.gov.ua/node/10516> [in Ukrainian].
  7. Tkachuk, A. (2016). Rozvytok silskykh terytorii v umovakh zmin [Development of rural areas in the face of change]. *Prezentatsiia konferentsii «Rozvytok silskykh terytorii v umovakh zmin», Kyiv, 19 kvitnia 2016 r. – Presentation of the conference "Development of rural areas in conditions of change", Kyiv, April 19, 2016*. URL: <https://www.csi.org.ua/> [in Ukrainian].
  8. Borodina, O.M., Heiets, V.M., & Hutorov, A.O., et al. (2012). *Ukrainska model ahrarynogo rozvytku ta yii sotsioekonomichna pereorientatsiia [Ukrainian model of agricultural development and its socio-economic reorientation]*. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv [In Ukrainian].
  9. Lyamar, V.A., Shashkova, N.I., Shablia, O.S., & Kholodniak, O.H. (2020). Shliakhy innovatsiinoho rozvytku haluzi bashtannytstva na pivdni Ukrainy [Ways of innovative development of the melon growing industry in the south of Ukraine]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Economic Sciences» – Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky», 38, 18–24* DOI: [10.32999/ksu2307-8030/2020-38-3](https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2020-38-3) [in Ukrainian].
  10. Adamancy, T.V. (2007). Klimatychni umovy Ukrainy ta mozhyvi naslidky poteplynnia klimatu [Climatic conditions of Ukraine and possible consequences of global warming]. *Agronom – Agronomist, 1, 8–9* [in Ukrainian].
  11. Barabash, M.O., Kulbida, M.V., & Korzh, T.I. (2004). Zmina globalnogo klimatu i problema opustelyuvannya Ukrainy [Global climate change and the problem of desertification in Ukraine]. *Naukovi zapysky Ternopil'skogo DGP – Scientific notes of Ternopil DGP, 2, 82–88* [in Ukrainian].
  12. Panasyuk, V.Ya. (2017). Klimatychni procesy i silske gospodarstvo [Climatic processes and agriculture]. *Visnyk ahrarynoi nauky – Bulletin of Agricultural Science, 5, 68–72* [in Ukrainian].
  13. Sajko, V.F. (2008). Zemlerobstvo v konteksti zmin klimatu [Agriculture in the context of climate change]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnogo naukovoho tsentru «Instytut zemlerobstva UAAN» – Collection of scientific works of the National Research Center "Institute of Agriculture UAAS", 3–14* [in Ukrainian].
  14. Vozhegova, R.A., Netis, I.T., Onufran, L.I., Sakhatsky, G.I., & Sharata, N.H. (2021). Zmina klimatu ta arydyzatsiya Pivdennoho Stepu Ukrayiny [Climate change and aridization of the Southern Steppe of Ukraine]. *Ahraryni innovatsii – Agrarian innovations, 7, 16-20* [in Ukrainian].
  15. Shablya, O.S., Rud, V.P., & Kosenko, N.P. (2023). Stan ta perspektyvy rozvytku haluzi ovochivnytstva v umovakh viyny [The state and prospects for the development of the vegetable growing industry in wartime conditions]. *Ahraryni innovatsii – Agrarian innovations, 18, 136-142* [in Ukrainian].
  16. Melnychenko, S.G., Bogadyorova, L.M., & Markelyuk, A.V. (2021). Prostorovo-chasovi zminy u vyroshchuvanni zernovykh ta zernovobobovykh kul'tur na Khersonshchyni [Spatio-temporal changes in the cultivation of grain and leguminous crops in the Kherson region]. *Liudyna ta dovkillia. Problemy neoeokolohii – Man and environment. Problems of neoeology, 35, 140–150* [in Ukrainian].
  17. *Statystychnyi zbirnyk «Roslynnnytstvo Ukrainy za 2021 rik» [Statistical collection "Vegetation of Ukraine for 1995-2021"]*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
  18. Averchev, O.V., Nikitenko, M.P., & Yosypenko, I.V. (2023). Vplyv voyennykh diy na ekolohizatsiyu ahrovyrobnnytstva u Khersonskiy oblasti [The influence of military operations on the environmentalization of agricultural production in the Kherson region]. *Tavriiskyyi naukovyi visnyk – Taurian Scientific Herald, 130, 3-10*. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/130_2023/1.pdf [in Ukrainian].
  19. *Statystychnyi zbirnyk «Roslynnnytstvo Ukrainy za 2022 rik» [Statistical collection "Vegetation of Ukraine for 1995-2022"]*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Вожегова Р.А., Шабля О.С., Книш В.І., Косенко Н.П., Кокойко В.В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку галузі баштанництва в Україні**
- Мета.** Проаналізувати сучасний стан та проблеми галузі баштанництва та здійснити короткотерміновий прогноз розвитку в Україні. **Методи.** Застосовано сукупність загальнонаукових методів і підходів емпіричного та теоретичного пізнання: абстрактно-логічний, системного підходу, статистичний, монографічний, графічний, комплексного аналізу, узагальнення. Науково-інформаційним підґрунтям проведеного дослідження стали праці вітчизняних вчених та матеріали Державного комітету статистики України та Міністерства аграрної політики України. **Результати.** Аналіз показників виробництва баштанної продукції в Україні у довоєнний період свідчить, що в останні п'ять років відбувається процес переміщення товарного виробництва з Південного регіону у Центральний, Північний та Західний. Так, посівні площі баштанних культур на Херсонщині зменшилися з 28,0 тис. га (2011 рік) до 22,5 тис. га (2021 рік), або на 20%, а у Полтавській, Кіровоградській, Черкаській та Дніпропетровській областях, навпаки – збільшилися у 3–5 разів, Київській, Чернігівській – у 2 рази. Встановлено, що у 2021 році

на вирощуванні баштанних культур спеціалізувалось 5 областей України, а в 2023 році – 7 регіонів. Так, станом на 2021 рік, нами було проведено таке групування областей України на вирощуванні баштанних: Ктл > 1: Херсонська, Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Черкаська області. Не зважаючи на те, що до 2023 року більше ніж у 2 рази зменшилися посівна площа культури, проте збільшилася кількість, районів спеціалізації на їх вирощуванні: Ктл > 1: Миколаївська, Одеська, Дніпропетровська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Харківська області. **Висновки.** Поки в Україні тривають бойові дії на внутрішньому ринку України продовжуватимуть домінувати саме імпортні баштанні, а збільшення посівних площ в інших регіонах України у найкоротшій перспективі не зможе подолати дефіцит цих культур, який виник через катастрофічну ситуацію на Півдні та Сході нашої держави. Для стабільного виробництва продукції товаровиробникам Центрального та Північного регіонів України слід прийняти такі стратегії, які дозволять впроваджувати зонально-адаптовані рішення при виробництві баштанних культур.

Ключові слова: баштанні культури, зміни клімату, військовий стан, посівна площа, виробництво, територіальна локація, прогноз.

Vozhehova R.A., Shablia O.S., Knysh V.I., Kosenko N.P., Kokoiko V.V. The current state, problems and prospects for the development of the melon industry in Ukraine

Purpose. To analyze the current state and problems of the melon industry and to make a short-term forecast of development in Ukraine. **Methods.** A set of general scientific methods and approaches of empirical and theoretical knowledge is applied: abstract-logical, systemic approach, statistical, monographic, graphic, complex analysis, generalization.

The scientific and informational basis of the research was the works of domestic scientists and materials of the State Statistics Committee of Ukraine and the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine. **Results.** The analysis of indicators of production of melon products in Ukraine in the pre-war period shows that in the last five years there has been a process of moving commodity production from the Southern region to the Central, Northern and Western regions. Thus, the cultivated area of melon crops in the Kherson region decreased from 28,000 ha (2011) to 22,500 ha (2021), or by 20%, and in the Poltava, Kirovohrad, Cherkasy and Dnipropetrovsk regions, on the contrary – increased by 3–5 times, Kyiv, Chernihiv – by 2 times. It was established that in 2021, 5 regions of Ukraine specialized in the cultivation of melon crops, and in 2023 – 7 regions. So, as of 2021, we have carried out the following grouping of regions of Ukraine for melon cultivation: Ktl > 1: Kherson, Dnipropetrovsk, Kyiv, Poltava, Cherkasy regions. Despite the fact that by 2023, the cultivated area of the crop has decreased by more than 2 times, the number of areas specializing in their cultivation has increased: Ktl > 1: Mykolaiv, Odesa, Dnipropetrovsk, Poltava, Kirovohrad, Cherkasy, Kharkiv regions. **Conclusions.** As long as hostilities continue in Ukraine, the domestic market of Ukraine will continue to be dominated by imported melons, and the increase in cultivated areas in other regions of Ukraine will not be able to overcome the shortage of these crops in the short term, which arose due to the catastrophic situation in the South and East of our country. For the stable production of products, the producers of the Central and Northern regions of Ukraine should adopt such strategies that will allow implementing zone-adapted solutions in the production of melon crops.

Key words: melon crops, climate changes, martial law, sown area, production, territorial location, forecast.